

Podsumowując, można powiedzieć, że *Encyklopedia filozofii polskiej*, ze względu na swoje walory, ma wymiar nie tylko specjalistyczny, ale również ogólnokulturowy oraz narodowy. Jest skierowana do specjalistów, którzy zajmują się filozofią, ale nie tylko. Jest ona potrzebna humanistom, którzy w filozofii muszą szukać rozwiązań podstawowych problemów i uzasadnień swoich poglądów. Jest ona kierowana do studentów filozofii i teologii, ale także i do studiujących inne dyscypliny naukowe. Jest potrzebna również osobom dorosłym wykonującym różne zawody (np. naukowcom, nauczycielom, psychologom, dziennikarzom, politykom i wielu innym), ponieważ dostarcza człowiekowi szerokiego i istotnego rozumienia rzeczywistości, które leży u podstaw wszystkich dziedzin ludzkiej działalności.

Dlatego redaktor naczelny *Encyklopedii filozofii polskiej* ks. prof. dr hab. A. Maryniarczyk napisał: „Mamy nadzieję, że *Encyklopedia filozofii polskiej*, która ukazuje się po raz pierwszy w dziejach polskiej filozofii, będzie pomocą dla studenta i naukowca, a także wizytówką wkładu Polaków w tworzenie ogólnoswiatowej kultury filozoficznej” (s. 16).

Ks. Zdzisław Pawlak

Dariusz Kwiatkowski, *Święty Józef – Patron Kościoła naszych czasów. Waloryzacja kultu Świętego Józefa w diecezji kaliskiej w świetle soborowego i posoborowego nauczania Kościoła*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza Wydział Teologiczny. Poznań 2011, ss. 656.

Recenzowana monografia jest pierwszą w Polsce rozprawą habilitacyjną o św. Józefie, Oblubieńcu NMP.

We wstępie do rozprawy (liczącym 21 stronic), który legitymuje się wszystkimi, wymaganymi metodologicznie elementami, Autor wprowadza czytelnika w problem swej rozprawy, ukazuje jej cel oraz charakteryzuje drogę postępowania – metodę pracy i sytuuje rozprawę w znamionach soborowej liturgii i stanu badań nad współczesną myślą józefologiczną. Słusznie zauważa, że w polskiej literaturze teologiczno-liturgicznej brakuje szerszego i całościowego opracowania na temat kultu św. Józefa w Diecezji Kaliskiej, cieszącej się obecnością najstarszego sanktuarium poświęconego Patriarsze z Nazaretu.

Rozdział pierwszy rozprawy ma charakter wprowadzający i znaczenie fundamentalne. Zawiera on teologiczne podstawy dla dalszej części rozprawy. Autor w sposób zwarty ukazuje rozwój kultu św. Józefa oraz teologiczne orzeczenia Kościoła, które znalazły swoje przełożenie na liturgię oraz nurt pobożności ludowej związanej ze świętym Józefem. Niezwykle ważną, ciekawą i zarazem mało znaną treścią tego rozdziału jest relacja z dyskusji na auli soborowej nad kultem św. Józefa i postulatory zgłaszane przez Ojców Soboru, jakie miały miejsce podczas prac nad kolejnymi schematami Konstytucji o św. liturgii *Sacrosanctum Concilium*. Należy w tym miejscu pogratulować Autorowi koncepcji tego rozdziału, a także treści, na którą czytelnik napotyka podczas lektury.

Rozdział drugi w sposób logiczny prowadzi czytelnika do poznania kultu św. Józefa w diecezji kaliskiej. Obecność św. Józefa w kaliskim sanktuarium sprawiła, że nowa diecezja utworzona 25 marca 1992 roku otrzymała go jako swojego patrona. Autor zapoznaje nas z genezą patronatu św. Józefa nad całą diecezją i w konsekwencji powierzenie mu wielu instytucji i dzieł, które się w niej rodziły.

Rozdział trzeci jest ważny dla rozprawy z tej racji, że stanowi on pierwszą odsłonę korpusu rozprawy. Autor w sposób rzeczowy i kompetentny zapoznaje w nim czytelnika z nauczaniem pierwszego kaliskiego biskupa, Stanisława Napierały oraz jego biskupa pomocniczego Teofila Wileckiego o św. Józefie. Podczas lektury czytelnik otrzymuje kompendium wykładni nauczania biskupów nt. roli, znaczenia, i misji św. Józefa w zbawczych planach Boga oraz dowiaduje się o jego ciągłej aktualności w życiu Kościoła, a przez to potrzebie szerzenia jego kultu. W nauczaniu biskupów św. Józef ukazywany jest jako patron na trudne czasy.

Centrum kultu św. Józefa jest bazylika św. Józefa w Kaliszu, gdzie znajduje się cudowny obraz Świętej Rodziny. Od XVII wieku szczególną część odbiera w nim św. Józef. To miejsce stało się także centrum kultu Oblubieńca NMP i Opiekuna Zbawiciela w diecezji kaliskiej. Z kaliskiego sanktuarium jego kult promieniuje na całą diecezję, a nawet daleko przekracza jej granice. Przez wielu postrzegane jest ono jako świętojózefowe Lourdes. Jest w pełni zasadne więc, że kolejny rozdział swojej rozprawy Autor poświęca kultowi św. Józefa w tym niezwykle miejscu.

Rozdział piąty przedstawia działalność diecezjalnych instytucji, które tworzą i propagują kult św. Józefa. Niektóre z tych dzieł stanowią kontynuację po diecezji włocławskiej, do której kiedyś należał Kalisz, a inne są zupełnie nowe i powstały po utworzeniu diecezji kaliskiej. Na-

leży pogratulować Autorowi wnikliwego i kompleksowego opracowania tego działu swojej rozprawy.

Ostatni rozdział dysertacji w sposób bardzo szczegółowy przybliży diecezjalne formy kultu św. Józefa. Trzeba zaznaczyć, że wiele z tych form przybrało charakter ogólnopolski. Kształt i treść tego rozdziału są logiczną konsekwencją poprzedniego. Lektura tego rozdziału przekonuje, że Autor doskonale orientuje się w prezentowanym przez siebie materiale; nie tylko zna treści w nim zawarte ale – co jest nie mniej ważne – w sposób komunikatywny umie przelać na papier.

Lektura całości tej pracy przekonuje, że mamy do czynienia z opracowaniem niezwykle bogatym w treść. Autor dokonał ogromnego trudu przestudiowania obszernego materiału źródłowego, który stanowią dokumenty Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, nauczanie biskupa Stanisława Napierały oraz jego biskupa pomocniczego Teofila Wilskiego oraz innych biskupów pielgrzymujących do kaliskiego sanktuarium, teksty patrystyczne oraz teksty historyczno-liturgiczne, dokumenty archiwalne Kurii Diecezjalnej i Rady Miasta Kalisza. Dochodzą do tego opracowania i materiały popularno naukowe. Jak wynika z lektury, źródła oraz literatura przedmiotu zostały przez księdza Doktora nie tylko zgromadzone i przeczytane, ale także skutecznie przyswojone i prze-myślane.

Lektura rozprawy habilitacyjnej rodzi uznanie a w konsekwencji prowadzi do podkreślenia merytorycznych walorów osiągnięć. Do nich należy zaliczyć ukazanie polskiemu czytelnikowi procesu odnowy i pogłębienia kultu św. Józefa w diecezji kaliskiej, jaki dokonał się od chwili jej powstania aż do dziś. Trzeba z satysfakcją stwierdzić, że dokonane w dysertacji ustalenia nad rozwojem kultu św. Józefa posiadają znaczny walor naukowej oryginalności w penetrowaniu bogactwa nauczania Kościoła i skarbca jego liturgii oraz zrozumienia jej ciężaru teologicznego jako ilustracji chrześcijańskiej doktryny i praktyki życia oraz żywego źródła mądrości, pobożności i duchowości Kościoła. Bogactwo materiału teologiczno-liturgicznego zostało tu przez Autora wszechstronnie przeanalizowane z zastosowaniem właściwych zasad metodologii naukowej. Jego niekwestionowaną zasługą jest to, że w swej rozprawie wykazał, iż kult św. Józefa nie jest przejawem jakiejś niezdrowej dewocji, czy zmarszałym reliktem przeszłości, ale jest wyrazem żywej wiary i jasnego rozumienia (*fides et ratio*) niezwykłego i niepowtarzalnego udziału św. Józefa w Misterium Jezusa, zarówno tego „historycznego”, jak i mistycznego, obecnego w liturgicznym „dziś” (*hodie*) Kościoła. W opinii

recenzenta, merytoryczna wartość recenzowanej rozprawy polega na tym, że uzasadnia potrzebę przywrócenia św. Józefowi należnego mu miejsca w liturgicznym życiu Kościoła oraz pobożności ludowej, o co postulowało wielu Ojców soborowych, a także posoborowe dokumenty dykasterii watykańskich. Recenzowane studium jest wartościowe także z tej racji, że może posłużyć jako wzór i metoda dla prowadzenia podobnych badań w tym zakresie dla innych miejsc kultu i ośrodków życia liturgicznego.

Praca jest bardzo starannie przygotowana i zaprezentowana pod względem formalnym. Także od tej strony ujawniła ona dobre przygotowanie metodologiczne jej Autora. Przede wszystkim uderza przejrzysta i logiczna struktura kompozycyjna rozprawy. Każdy z rozdziałów poprzedzony dobrze informującym wstępem, tworzy niemal oddzielny rodzaj monografii. Twierdzenia są dobrze i obficie udokumentowane (1986 przypisów!), co wskazuje na znajomość i właściwe wykorzystanie źródeł i literatury przedmiotu. W przypisach Autor prowadzi również własne refleksje, co podnosi walor recenzowanej pracy. W strukturze pracy widać poprawne wnioskowanie. Język, w którym jest napisana przez swą staranność i literacką poprawność ułatwia odbiór niełatwej niekiedy treści tego opracowania.

Do pewnych życzeń w zakresie poprawności formalnej rozprawy można zaliczyć taki wykaz źródeł, który nie zawierałby zbędnych powtórzeń. Do nich należy np. podwójny wykaz dokumentów Biskupa Kaliskiego. Mamy je najpierw w Bibliografii pisma Kurii Diecezjalnej „Diecezja Kaliska” s. 570n., a następnie w wykazie w Źródłach nr 6, s. 603 in.

Także kryterium podziału zebranego materiału badawczego na literaturę przedmiotu i literaturę pomocniczą nie jest dla recenzenta do końca jasne i przejrzyste.

Zdaniem recenzenta w zakończeniu rozprawy należałoby bardziej zaprezentować i wyeksponować wyniki przeprowadzonego studium oraz nakreślić zarazem perspektywę dalszych poszukiwań badawczych w omawianej problematyce. Natomiast Habilitant prezentuje w nim streszczenia poszczególnych rozdziałów, przez co niechybnie wpada w sito licznych powtórzeń.

Lektura tej książki przekonuje, że pracę habilitacyjną ks. dra Dariusza Kwiatkowskiego należy uznać za ważny wkład i przyczynek ubogacający liturgiczną refleksję nad polską józefologią. Jest to studium – owoc bardzo uszczegółowionego namysłu nad rozumieniem, przeżywaniem

i promocją kultu św. Józefa w Diecezji Kaliskiej. To ważna praca i pomoc tym wszystkim, którzy zajmują się nie tylko liturgiką i józefologią, lecz także pracują w katechezie i duszpasterstwie.

Ks. Krzysztof Konecki